

НАЦИОНАЛЕН ВОЕНЕН УНИВЕРСИТЕТ "ВАСИЛ ЛЕВСКИ"
5000 гр. Велико Търново, бул. „България“ №76
телефон: (062)618 822; факс:(062)618 899; e-mail: nvu@nvu.bg

*рег. 5960/14.12.20.
скз.2*

РЕЦЕНЗИЯ

от професор доктор НАТАЛИЯ АТАНАСОВА БЕКЯРОВА,
Военна академия „Г. С. Раковски“- София, бул. „Евлоги Георгиев“ № 82,
Област на висшето образование: 9. Сигурност и отбрана,
Професионално направление 9.1. Национална сигурност,
Научна специалност: 05.12.02."Военнополитически проблеми на
сигурността"), рег. № 33062 в НАЦИД

за дисертационния труд на **Диян Минков Хаджийски** на тема :

„ПСИХОЛОГИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА ЛИЧНАТА СИГУРНОСТ“
заприсъжданенаобразователна и научна степен „доктор“ в областна висше
образование 9. „Сигурност и отбрана“ професионално направление 9.1.
„Национална сигурност“, Докторска програма по научна специалност
„Организация и управление извън сферата на материалното
производство“ (национална сигурност)”

Научен ръководител: Полковник доцент д.н. инж. Георги Атанасов
Георгиев.

Велико Търново
2020 год.

Рецензията е възложена с решение на заседанието на научното жури, Протокол № 1 – рег. № 5415/16.11.2020 г. и е разработена въз основа на комплект документи и материали, съответстващи на изискванията по процедурата.

Докторантът Диян Хаджийски е личност с утвърдени научни интереси в сферата както на психологията, така и на сигурността. Видно от кратките биографични данни, които представя, в периода от 2000 -2006 г., е завършил бакалавърска и магистърска програми по психология във ВТУ “Св. Св. Кирил и Методий”. През годините основната му дейност е в областта на кариерното консултиране, а по-късно и в областта на хазартния бизнес. Понастоящем е общински съветник в град Велико Търново. Наред с това е хоноруван преподавател по Военна педагогика и психология към катедра „Национална и регионална сигурност“. Участвал е в реализирането на учебните програми като хоноруван преподавател по кариерно консултиране, към дисциплина “Консултативна психология”. Активно се включва и в реализирането на различни проекти, свързани с необходимостта от психологическа помощ.

Посоченото има за цел да подчертае, че докторантът има сериозни теоретически познания, както и известен практически опит в областта на социалната психология. Това е базисна предпоставка за разработването на настоящия дисертационен труд.

1. Актуалност и значимост на разработвания научен проблем

Трудът на Диян Хаджийски е посветен на проблем с непреходна научна значимост, защото сигурността на индивида във всичките възможни измерения е ключов проблем на националната сигурност. За разлика от икономическите, екологичните и прочее аспекти на сигурността на личността, които могат да намерят ясно стойностно изражение, то психологическите аспекти на личната сигурност са трудно обозрими, на

фона на динамичното развитие на средата за сигурност в условията на COVID– 19, растящия брой терористични атаки в Европа, продължаващата международна миграция и сложната неопределеност за бъдещето. В този контекст е добро решението темата да бъде формулирана общо, като се изследват отделни психологически аспекти на личната сигурност. Това е дало възможност успешно да се реализира замисъла на дисертационното изследване.

Значимостта на темата я прави актуална и желана за изследователите в областта на науката за сигурността и преди всичко сред тези, които работят за изучаването на вътрешната и корпоративната сигурност, личната безопасност, политическата и социалната психология и др. Безспорно, най-активни са авторите, които изследват отделните сфери на психологическата сигурност, каквито са информационно-психологическата, сигурността на образователната среда на хората, безопасността на труда и на експертите в областта на социалната и социално-психологическата сигурност. Заглавия близки до настоящата тема се откриват на английски и руски езици, като част от тях са коректно представени и цитирани в настоящия дисертационен труд. Сред непосочените следва да се споменат Андрей Молокоедов, Илья Слободчиков, Светлана Франц. *Психологическая безопасность личности. Основы комплексного анализа*, М.2018; Елена Перельгина и колектив. *Психологическая безопасность личности. Учебник и практикум*. М, Юрайт, 2019; Зотова, Ольга. *Социально-психологическая безопасность личности*, Изд-во Гуманитарного ун-та М.2011 и др. На английски език следва да споменем Miller, Johua. *Psychological capacity building in response to disasters*. Columbia University press. 2012; Newman, Edward. *Critical human security studies*. Cambridge University Press, 2010; Maio, Gregory. *The psychology of human values*. Routledge, London, 2017.

В периметъра на военно-политическите науки обаче, темата на дисертационния труд е сравнително нова, малко изследвана и слабо популяризирана, независимо от факта, че сигурността на гражданите е базово равнище на националната сигурност.

2. Обща характеристика и структура на дисертационния труд

Дисертационният труд на докторанта чрез самостоятелна форма на обучение е разработен според утвърдените стандарти. Той съдържа списък на използваните съкращения, уводна част, три глави с ясно оформена вътрешна структура, общи изводи, заключение, научни и научно-приложни приноси, библиография и приложения. Общият обем на дисертационния труд е от 223 страници. Текстът без приложенията съдържа 24 таблици и 21 фигури. Само приложенията общо съдържат 3 таблици.

Уводната част е организирана според изискванията. Ясно са посочени обекта и предмета на дисертационното изследване. Поставената цел и изследователските задачи са постижими и обвързани с общия замисъл на дисертационното изследване. Единствено първата задача, а именно *проучването и анализа на литературни източници в областта на сигурността, социалната психология и психологията на личността*, не е приемлива. Запознаването и анализа на литературните източници е неотменна част от всяко дисертационното изследване.

Правилно е подбран научноизследователския инструментариум, който е дал възможност за постигане на заявената цел. Както теоретичните, така и емпиричните методи са обмислени и удачно приложени. Посочените ограничения са целесъобразни и необходими, защото сама по себе си темата е изключително обхватна.

Предложената структура е удачна и е дала възможност за реализиране на поставените задачи и на изследователската цел. В

последните години, в множество дисертационни трудове се утвърждава практиката, да се представят основните научни категории, които се използват в дисертационния труд. Това се налага поради липсата на единно разбиране в научната общност на част от тези категории. В рецензирания дисертационен труд също е приет този подход. Първата глава „Личната сигурност в дискурса на разбирането за сигурността“ дава основните разбирания за сигурността като цяло и в частност на психологията на личната сигурност, обясняват се ключовите категории и тя се явява теоретична рамка за последвалите анализи, обобщения и изводи. Правилно се обосновава личната сигурност на индивида, като първото, най-ниско равнище/ниво на националната сигурност.

Втората глава „Психологически детерминанти на личната сигурност“ поставя акцент върху основните личностни и социалнопсихологически фактори, които имат най-сериозно отражение върху преживяването на личната сигурност. Посочват се и се коментират качествата на личността, за които се приема, че имат най-голямо влияние върху оптималното функциониране на психиката и субективното усещане за благополучие, както и онези, които се обуславят от средата на сигурност и имат важно социалнопсихологическо значение. Коректно са обяснени основните социалнопсихологическите фактори, които имат пряко отношение към състоянието на личната сигурност. Направените изводи са прецизно обмислени и логично насочени към направеното изследване в последната трета глава, която е най-съществената, приносяща част на дисертационния труд.

В третата глава под заглавие „Изследване на влиянието на личностните и социалнопсихологически фактори върху динамиката на чувството за сигурност“ се прави социологическо проучване с участието на 250 лица от двата пола на възраст между 16 и 78 години. Те са

разпределени в пет възрастови групи. Това са хора с различно образование и са от различни райони на България. Коректно е посочено, че направените тестове са анонимни.

Добре са обосновани методиката и приетите хипотези на изследването, аргументират се получените резултати и се демонстрира особената значимост на личната сигурност, като равнище на националната сигурност, което е най-близо до отделния човек. Разработеният модел за проучване на сигурността на индивида, базиран на изследване на личностни и социално-психологически фактори би могло да има важно значение за обогатяването на сложната и многопластова наука за сигурността.

3. Характеристика на научните и научноприложните приноси в дисертационния труд

Изведените научни и научно-приложни приноси в дисертационния труд са добре представени. Обективно и според приетия стандарт те са систематизирани в научни и научно-приложни, като в първата категория са посочени 4 приноса, а във втората те са 3 на брой. Смятам, че техния брой е голям за дисертационен труд от този ранг. В общи линии приносите добросъвестно представят състоянието на направеното изследване. Не приемам за принос представения под номер 4, според който се потвърждава „мултидисциплинарния характер и необходимостта от такъв подход към проблема за сигурността“. Това отдавна е аксиома в науката за сигурността.

Както вече беше споменато, представения дисертационен труд съответства на изискванията за дисертационно изследване и сред неговите достойнствата и приноси могат да бъдат систематизирани следните:

- Обработено и систематизирано е голямо количество фактически материал, който успешно е обвързан в логическата и систематичната

пълнота на взаимовръзката между възприятията за лична сигурност и психологическия профил на индивида;

- Добре е овладян и представен понятийния апарат на науката за сигурността и се демонстрира високо ниво на познаване на проблемите на личната сигурност;

- Разработен е модел за проучване на сигурността на индивида. С инструментариума на психологията задълбочено се изследва взаимовръзката между личната сигурност на индивида и неговите субективни преживявания, личностни характеристики (диспозиции) и социалнопсихологическите фактори;

- Убедително се аргументира разбирането за личната несигурност в психологически и евдемоничен аспект;

- Изследва се и се доказва определящото влияние на личностните черти и диспозиции при оценка на влиянията на средата за сигурност;

- Обосновани и научно аргументирани са два нови вида личностна предразположеност, които имат важно значение за преживяването на сигурността – „Диспозиция за застрашеност” и „Диспозиция на сигурност”.

- Посочат се и се защитават конкретни практически действия, относно влиянието на личната сигурност в различни сфери на социално-политическия живот;

4. Оценка на научните резултати и приносите на дисертационния труд

Посочените приноси в дисертационния труд са лично дело на докторанта и имат важно значение при изследването на въпросите на сигурността на хората, като базисно равнище за състоянието на националната сигурност.

5. Оценка на публикациите по дисертацията и авторството

Диян Хаджийски е представил *девет* свои публикации, близки до темата на дисертационния си труд. От тях *седем* са на български език и по една на руски и английски езици. Това показва ясно изразени амбиции и възможности за творческа изява и широка обществена представителност на неговите научни постижения.

Голямата част от публикациите са доклади и научни съобщения в сборници на различни научни форуми на НВУ "В. Левски", ВТУ Св. Св. Кирил и Методий и др. Докторантът има и свои статии в сп. „Политика и сигурност”, издание на Висшето училище по сигурност и икономика, Пловдив, в поредицата „Диоген” на ВТУ Св. Св. Кирил и Методий, както и в издание на Санкт Петербургския хуманитарен университет на профсъюзите.

6. Становище относно наличието или липсата на плагиатство

Не ми е известно да съществуват съмнения или сигнали (анонимни или подписани) за плагиатство. В случая се доверявам напълно на научното ръководство, както и на професионализма на колегите от катедра „Национална и регионална сигурност”.

7. Литературна осведоменост и компетентност на докторанта

Докторантът има добра осведоменост по изследвания проблем. Библиографската справка съдържа 111 заглавия на използвани научни публикации на български, руски и английски езици в общата част на дисертационния труд и други 4 заглавия, посочени в литературата към емпиричното изследване. Най-вероятно библиографията е много по-богата, защото не са посочени източниците от интернет. Научните публикации се цитират библиографски правилно и добросъвестно.

8. Оценка за автореферата

Авторефератът дава необходимата представа за дисертационния труд и посочените научни и научно-приложни приноси. В структурно отношение отговаря на изискванията. Прави впечатление, че е твърде обстоятелствен и по-обширен от стандартния обем. Доколкото ми е известно в НВУ „В. Левски” няма утвърдени изисквания за подобен род публикации, но в случая обем от 68 стр. далеч надхвърля нужното синтезирано представяне на научните резултати от изследването. Не е прието в автореферат да се посочват биографични данни за докторантите.

9. Критични бележки.

Принципната ми забележка е по отношение формулировката на темата на дисертационното изследване. Тя е пределно обща и по-подходяща за монографичен труд. Удачно би било темата да се формулира в тясна връзка с направеното изследване и постигнатите научни резултати в третата глава. Другите ми критични бележки са посочени в отделните части на рецензията. Те са по-скоро принципни, защото приемам, че настоящия дисертационен труд е едно начало, което показва способности за научна и творческа дейност, които е желателно да се развият в последващи изследвания и публикации.

10. Лични впечатления

Не познавам докторанта и нямам никакви лични впечатления от него, като човек и професионалист. Считаю, че представения дисертационен труд е атестат за задълбочени познания, амбиция и потенциал за научна работа.

11. Заключение

На основание значимостта на изследвания научен проблем в дисертационния труд на Диян Минков Хаджийски на тема: „Психологически аспекти на личната сигурност”, на постигнатите научни резултати, както и наличието на значителен брой публикации по темата,

смятам, че са налице всички условия за успешно финализиране на процедурата.

На базата на горепосоченото гласувам „за“ придобиването от Диян Минков Хаджийски на образователната и научна степен „доктор“ по научната специалност „Организация и управление извън сферата на материалното производство“ (национална сигурност)” в област на висше образование 9. „Сигурност и отбрана”, професионално направление 9.1. „Национална сигурност”.

Изготвил рецензията :

(Проф.д-р Наталия Атанасова Бекярова)

02.12.2020

София